

Burgkapellen. Formen – Funktionen – Fragen, Gustav Pfeifer – Kurt Andermann (edd.), Akten der Internationalen Tagung Brixen, Bischöfliche Hofburg und Cusanus-Akademie 2. bis 5. September 2015; Veröffentlichungen des Südtiroler Landesarchivs, Wagner Innsbruck, Innsbruck 2018, 392 s., ISBN: 978-3-7030-0977-8.

Nový sborník Hradní kaple, formy – funkce – otázky (Burgkapellen. Formen – Funktionen – Fragen) je výsledkem konference konané ve dnech 2.–5. září 2015 v Brixenu. Jak již název napovídá, jedná se o monotematický sborník věnovaný hradním kaplím. S ohledem na místo konání byl zvláštní důraz kladen na oblast Tyrolska, severní Itálie, jižního Německa a Rakouska. Stranou ale nezůstaly ani vzdálenější oblasti jako severní Německo a Dánsko, Burgundsko nebo Anglie. Většina příspěvků je laděna spíše historicky a zaměřuje se především na oblast církevně právní, otázky patrocinií, kulturně historickou atd. Stranou ale nezůstal ani pohled na kaple, jako na architektonický prostor určený ke zbožnosti.

V prvním příspěvku se Kurt Andermann: Die Burgkapelle – mehr als Apsis und Gewölbe“ (s. 9–30) zabývá vybranými otázkami kaplí v Tyrolsku, uvádí soupis lokalit, shrnuje dosavadní literaturu jak k danému regionu, tak i k celkové problematice hradních kaplí. Následně si klade otázku, co je „hradní kaple“ a pokouší se ji definovat. Pojednány jsou zde jednotlivé okruhy otázek spojených s hradními kaplemi, jako je typologie, dispozice, patrocinia atd., a to především na příkladech z jižního Německa a Frank.

Autorem následujícího příspěvku je Enno Bünz, který se, jak napovídá již název: Burg und Kirche – Grundfragen der mittelalterlichen Rechts-, Verfassungs-, Sozial- und Frömmigkeitsgeschichte (s. 31–54), zaměřil především na církevně právní a sociální dějiny, spojené s otázkou kaplí. Po kratším úvodu do problematiky následuje shrnutí dosavadní literatury, kde je konstatováno, že se pozornosti hradním kaplím dostalo především z uměleckohistorické a stavebněhistorické stránky, méně však z pohledu historického. Následně je probrána otázka vztahu kaple a fary, v jejímž okrsku se nachází. Následuje pojednání o založení kaple, po kterém navazuje otázka, zda kaple musely být svěceny a jsou uvedeny jednotlivé možnosti. Následně je pozornost věnována otázce vybavení kaple a jejích oltářů. Krátce je zmíněna také otázka přenosných oltářů a kaplanů

Obsáhlý příspěvek Lea Andergassen: *Die Patrozinien Tiroler Burgkapellen in religions- und kulturgeschichtlicher Perspektiv* (s. 55–116) podrobně sleduje otázku volby patrociuí v různých společenských okruzích, jako jsou hrady biskupů nebo šlechty. Zvláštní pozornost je věnována kultu sv. Pankráce. Následuje pojednání o říšských patrociuích, kaplích bez patrocinia atd. Akcentována je mariánská úcta a „rytířští“ svědci jako byl sv. Jiří, Martin, Mořic nebo Šebestián. Poté je sledována změna patrociuí v době raného novověku a protireformace. Na konci příspěvku je připojen seznam kaplí a jejich patrociuí v Tyrolsku.

Následující příspěvek Lukase Madersbacher: *Die Burgkapelle als Ort verwandtschaftlicher Inszenierung – Neue Familienbilder an der Zeitenwende* (s. 117–134) je věnován šlechtické reprezentaci v době raného novověku, a to především zpodobnění rodiny vlastníka hradu. Gustav Pfeifer se ve svém příspěvku *Von Ablassen und Kaplänen – Streiflichter auf Tiroler Burgkapellen im späten Mittelalter* (s. 135–168) věnuje především otázce kaplanů na tyrolských hradech.

Jestliže v předešlých příspěvcích převládal historický pohled, tak článek Armin Torggler: *item ain messgewant, ain silbrein ehelich und ain mezpuch – Überlegungen zur Sachkultur mittelalterlicher Tiroler Burgkapellen aus archäologischer Sicht* (s. 169–184) sleduje především doklady tyrolských kaplí, nebo lépe jejich vybavení z archeologického hlediska, a také jeho doklady v písemných pramenech.

Následující příspěvky překračují hranice Tyrolska. Jako první je zařazen kratší článek Waltera Landi, který se zaměřuje na severní Itálii (s. 185–204), dále příspěvek Klause Birngruber věnovaný Rakousku (s. 205–226), Markuse J. Wenningera k situaci v Korutanech (s. 227–256) a Elke Goeze věnovaný jižnímu Německu (s. 257–270). Další skupina studií pojednává o vzdálenějších regionech, které již s Tyrolskem souvisejí jen velmi volně. Oliver Auge a Stefan Magnussen přibližují problematiku hradních kaplí v severním Německu a Dánsku (s. 271–286), Hermann Kamp se věnuje Burgunsku v pozdním středověku (s. 287–308), Jörg Peltzer v krátkosti přibližuje problematiku kaplí v Anglii (s. 309–320).

Na závěr je zařazen příspěvek Christine Reinle: *Burgkapellen – eine Bilanz* (s. 321–345), který zaujímá funkci jakéhosi resumé, kde jsou shrnuty výsledky kolokvia a uvedeny okruhy otázek, které stojí za další badatelskou pozornost.

Celkově lze hodnotit tento sborník jako velmi zdařilý pokus o historický pohled na problematiku hradních kaplí, který svým významem přesahuje region Tyrolska. Ocenit zde musíme také rozsah literatury a pramenů, s kterými je pracováno. Snesený materiál může jistě dobře posloužit také domácím badatelům, a to nejen těm, kteří se věnují hradním kaplím.

František Záruba

Kristina Pisanská: Kniha o městě dam, Věra Soukupová (překl.), Argo: Litteraria et poetica, Praha 2018, 312s., ISBN:978-80-257-2484-2.

Kristina Pisánská, neboli Kristina z Pizzana (1365–1430), patřila k nejslavnějším ženám spisovatelkám středověku, byť to neplatí o českém prostředí. Byla známa především jako představitelka francouzsky psané literatury pozdního středověku, která ovlivnila další generace francouzských literátů, jako byli na příklad Guillaume de Machaut či Jean Froissart. Narodila se v Pizzanu u Bologni jako dcera lékaře a astrologa Tomáše Pisánského, který byl později zaměstnán ve službách Benátské republiky. Profesionální kariéra následně Tomáše Pisánského zavedla na dvůr francouzského krále Karla V. a rodina natrvalo přesídlila do Francie. Na témže dvoře rodiče patnáctileté Kristině vyhledali manžela, Štěpána z Castelu, královského notáře. Manželství Kristiny a Štěpána trvalo deset let a vzešly z něj tři děti. V roce 1390 však Štěpán zemřel na mor a ovdovělá Kristina musela čelit nutnosti zajistit rodinu sama. Ve své tvorbě se Kristina opakovaně zabývala námětem jejího tragicky přerušného manželství a stesku po zesnulém choti, na příklad ve veršované skladbě *Cesta dlouhého zkoumání* (*Le Chemin de longue étude*) či v díle *Kniha o zvratech Štěstěny* (*Le Livre de la mutacion de Fortune*).

Postavena před novou situací, rozhodla se Kristina žít rodinu na tuto dobu zcela ojedinělým způsobem – totiž stát se profesionální spisovatelkou pro dvorní prostředí. Byla dokonce majitelkou skriptoria v Paříži, rozuměla knihtisku a iluminacím. Její rozhodnutí bylo neobvyklé už jen proto, že Kristina nedisponovala důkladným vzděláním. Její volba se však ukázala jako zdařilá: s Kristinou do dobové literatury vkročil nový hlas, a to hlas ženský, důvěrný a plný objektivní obrazotvornosti a snové alegorie.

Dnes již překonané bádání o osobnosti této výjimečné ženy pracovalo s poněkud únavným modelem Kristiny jako bojovnice za práva žen, ne-li přímo feministky. Ačkoliv se Kristina žen zastává, přimlouvá se za jejich práva a dokazuje ženské předpoklady pro vzdělání na stejné úrovni jako určené mužům, její argumentace hájí pouze ženy, které splňují kritéria, daná mužským světem a jí samou přijatá.

Nemalá část tvorby Kristiny Pisánské patří do oblasti politické teorie. Kristina, ačkoliv pocházela z Itálie a ke svému původu se hrdě hlásila, byla spjata s francouzským prostředím. Krize francouzského království, která propukla v XV. století, byla v jejích knihách reflektována často, a to především v podobě návodů, jak správně vládnout. Žánr knížecích zrcadel ovládala Kristina velmi dobře; dařilo se jí skloubit politickou teorií s etikou. V knihách *Morální naučení* (*Les Enseignements moraux*) a *Othein list* (*L'Épître Othea*) předestírá čtenáři etický ideál platný i pro vladaře, spočívající v hledání moudrosti a prozíravosti. Také její dílo *Knihla o činech a dobrých mravech moudrého krále Karla V.* (*Le Livre des bonnes fait et meurs du sage roy Charles V.*) zrcadlí její přesvědčení, že dobrá vláda předpokládá spojení zdatného výkonu úřadu a morální filosofie. Další díla z Kristinina pera, spadající do literárního druhu zrcadel, jako *Knihla o těle obce* (*Le Livre du corps de polície*) a *Knihla o míru* (*Le Livre de paix*) se zaměřují více na praktickou vládu, ale etická složka zaujímá také velmi důležité místo. V Kristininých zrcadlech dochází k posunu od dosud tak oblíbené teorie Jiljího Římského (*De regimine principum*) v tom smyslu, že se Kristina nesoustředí jen na osobu vladaře, ale na celospolečenský soulad a způsob, jak ho dosáhnout.

Knihla o městě dam (*Le Livre de la Cité des dames*) ve výborném překladu Věry Soukupové je perlou Kristininy tvorby. Jedná se snovou situaci, ve které Kristinu navštíví paní Rozumnost, Poctivost a Spravedlnost a vyzvou ji, aby s jejich pomocí vystavěla ideální město. V první knize jsou položeny základy a město je obehnáno zdmi; ve druhé knize jsou uvnitř obvodových zdí zbudovány paláce a domy; konečně ve třetí knize jsou budovy opatřeny střechami a nastává chvíle, kdy do města vstoupí královna (sv. Marie) s doprovodem světic. Stavba postupuje za doprovodu debat, které vedou vznešené paní s Kristinou, a to na téma mizogynních mýtů, jejichž argumentace je porážena na hlavu. Kristina sama vystupuje jako osoba, která pod vlivem posměvačného a útočného protizenského myšlení z pera slavných i méně slavných autorů uvěřila mýtu o své mé-

něcennosti lidské a intelektuální. Jak plyne čas, nechává se třemi Ctnostmi přesvědčit o nesmyslnosti a zlovolnosti předsudků vůči ženám, které někteří muži hlásají. Kniha zapadá do dobového kontextu sporu o podstatu ženství (*querelle des femmes*), vedeného v Západní Evropě od počátku XV. století, a v osobní rovině je zde přítomna i Kristinina účast v dobové polemice o slavném *Románu o Růži*. Výstavba města, určeného pro všechny ctnostné a zasloužilé ženy, je ztotožněna s argumentací ve prospěch žen a inspiruje se slavnou utopií Aurelia Augustina *O obci Boží (De civitate Dei)*. Ve faktografické rovině přináší encyklopedii ženských hrdinek, z nich nejvíce starověkých. V knize je též patrna inspirace dílem Giovanni Boccaccia *Slavné ženy* a jeho *Dekameronem*. Ideálem ženy v Kristinině pojetí je žena zdrženlivá v názorech i tělesných potřebách. Jsou v něm také patrné stopy mariánského kultu. Sv. Marie je příkladem ženské ctnosti. Protože ženy jsou hodnotné a důležité stejně jako muži, není přípustné, aby se na ně obecné dobro vztahovalo menší měrou než na muže.

Překladatelka se s nelehkým úkolem přeložit obtížný, mýty a úvahami oplývající text vyrovnala velmi zdařile. Opatřila knihu fundovaným úvodem, pečlivě vypracovanými poznámkami, seznamem literatury a vyobrazení a konečně jmenným a věcným rejstříkem a přiblížila tak české čtenářské obci osobnost mimořádné spisovatelky.

Lenka Blechová

Jiří HAVLICE – Jan KYPTA – Jaroslav JIŘÍK – Šárka KOLÁŘOVÁ – Zdeněk NEUSTUPNÝ, *Gotické kachle z Jindřichova Hradce* (řada *Miscellanea*; svazek č. 17). Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, České Budějovice 2017, 215 s., ISBN: 978-80-85033-78-6.

Hned na počátku je nutné uvést, že nová publikace Jiřího Havlici a Jana Kypty se nezabývá jen nálezy kamnových kachlů z Jindřichova Hradce, jak by naznačoval název publikace. Hned první kapitola je totiž věnována dějinám a středověké podobě hradu v Jindřichově Hradci, kde jsou pečlivě a poměrně obsáhle shrnuty dosavadní poznatky o podobě hradu (str. 15–26). Velmi zajímavá je pak následující kapitola, která se obecně zaměřuje na problematiku kamen na hradech

a jejich nálezů. Řešeny jsou zde také otázky prostorů vytápěnými kamny a podoba a vývoj kamen jako takových (str. 37–67). Další kapitola uvádí čtenáře do městského prostředí Jindřichova Hradce (str. 69–76), na kterou navazuje obsáhlejší oddíl věnovaný otázkám výskytu kachlových kamen v městském prostředí a jejich nálezům (str. 79–93). Poslední kapitola se zaměřuje na ikonografii jindřichohradeckých kachlů (str. 95–115). Následuje obsáhlý katalog nálezů (166–194), závěr, seznam literatury a pramenů, shrnutí v angličtině.

Celkově lze publikaci hodnotit velmi pozitivně. Velký přínos, kromě zpracování archeologických nálezů, představuje zejména přesah v podobě shrnutí uplatnění kamen v obytném a reprezentativním prostoru. Je třeba si uvědomit, že kamna nebyla jen čistě účelovým zařízením k vytápění, ale tvořila významnou estetickou součást interiéru středověkého obydlí šlechty i měšťanů, a proto jim také byla věnována značná pozornost, která se projevila i v poměrně bohaté ikonografii. Dále je nutné ocenit úvodní kapitolu o hradě v Jindřichově Hradci, který i přes obrovský význam dosud postrádá pečlivě provedenou monografii.

František Záruba